

VIKERKAAR

EESTI NOORSOO RAAMAT-AJAKIRI

Nr. 28

VIII AASTARÄIK

Toimetaja M. NURMIK

Nr. 28

Jfina Karnauçova

Ci-hoo III *Hõlmujutt samejedi poisist*

TÖÖKOOL — TALLINNAS, 1933

Jrina Karnauchova.

Ci-hoo.

Hõimujutt smojedipoisist. 3.

„Mis?“ irvitas ta tigidalt. „Mõtlesid, et sina, kutsikas, püüad Vasiili Sooboli?“ Ajades jalad harki, Vasiili hakkas Haarit enda juure vedama. Poisil läks silmade ees mustaks. Nahkrihm lõikus talle lihasse, surus rinna kokku, nägu va- jus külma lumme, keha peksles vastu mättaid, suusad lohi- sesid maas ja väänasid ta jalgu. Vasjka lõi talle valusasti vastu lõuga, nii et veri purskas Haaril suust.

„Ah sina piilud Vassiilit, sina hundipoeg,“ kordas ta vihasealt, „ma sulle näitan!“

Ja ta lõi teda uuesti oma suure jalaga. Haari väänles maas, peites oma nägu.

„Kes käskis?“

Haari vaikus, pisarad voolasid tal üle põskede, kuid ta surus hambad tugevasti kokku. Hiobist ta ei ütle sõnagi Vasjkale.

„Ah vaigid!“

Vasjka haaras tal kraest kinni ja raputas nõnda, et silme ees pimenes. Lõpuks Haari ei pidanud enam vastu.

„Ise uurisin välja!“ hüüdis ta hundile otse näkku. „Tao nii palju kui tahad, ikka jutustan kõigile“.

„A-ah! Või räägid kõigile?“ rääkis Soobol ja andis Haarile hirmsa hoobi. See kukkus lumme.

„Ei, vennas, ei räägi!“

Ta sidus poisi kõvasti kinni, heitis ta saani ja sõitis metsast välja.

Haari nägi nagu läbi une, et ta pöördus vanaisa tšumi poole.

„Kuju viib . . .“ imestus ta.

Vasjka pöördus ja ütles pilkavalt:

„Tahad vanaisale kaevata? Noh, eks vaatame, mis Jarök Vassiili Soobolile teeb! . . .“

VIII. Müüded.

Joobnud laul kostis tšumi ümber. Jarök laulis kriiskava häälega raskest samojedi elust, valgest tundrast ja loojamatust päikesest. Neelas pisaraid, toetades pääd kätele, vahtis tuimalt kaugusesse ja valas aga vaadist viina kruusitäie kruusitäie järgi. Jarök istus otse lumel ja kastis seda kibeda joogiga; nõrkenud käed ei suutnud kruusi hoida. Vasjka peatus vanamehest eemal ja vallandas poisi. Haaronis suure vaevaga saanist välja, komberdas vanamehest mööda ja viskus põdranahale.

Soobolit nähes vanamees imestus, kuid ühtlasi rõõmustus.

„Igav hakkas, Vassiili, mis? . . . Tulid siia, armas . . . Istu, istu ja võta viina . . . Joo.“

Vasjka jõi ja silitas habet,

„Tead, mis mul meele tuli, Jarök. Su asjad on halvad, põtru on vähe. Kuidas sa läbi saad?“

Jarök hakkas kohe pisaraid valama.

„Õigus, Vasjka . . . kuidas saan . . . Jarökil pole hää . . . Peab jooma . . .“

„Vaata, mis ma välja mõtlesin: anna Haari mulle üheks kuuks merele kaasa. Ma kogun praegu artelli hüljeste laskmiseks. See poiss on hää laskja. Ta teenib oma jao ja sulle ma annan ta eest viis põtra ja natuke jahu.“

„Aga viina?“ Jaröki keel takerdus.

„Noh, kui tahad, saad jahu asemel viina.“

Haari kargas püsti.

„Vanaisa, vanaisa, ära anna mind ära! Ma ei lähe temaga.“

Vasjka vaatas imestunult Jarökile.

„Mis see's tähendab? Ei lähe, kui vanaisa käsib? Ah sina tantsid tema pilli järele, Jarök? Sa ei ole enam peremees?“

Jarök tõusis vaarudes jalule.

„Miks ei ole peremees . . . küll ta läheb, kui käsin! Ma olen kuri . . .“

Jarök laskus raskelt maha ja pomises midagi endamisi. Vasjka pöördus Haari poole, kollased hambad irevil.

„Noh, sea end valmis. Ja ruttu!“

Haari langes põlvili, haaras vanaisa ümbert kinni ja sosistas läbi pisarate:

„Vanaisa, ära anna mind, ta tapab minu ära!“

Kuid vanaisa ei kuulnud: ta hakkas voodi kallal askeldades laulu jorutama.

Vasjka liigutas end ähvardavalt.

„Noh, ruttu!“

Haari vaatas vanaisale.

Jarök istus halli koguna lumel ja jõllitas tuimalt purjus silmi. Ta ei kuulnud Haari sõnu ega näinud ta pisaraid. Ja ümberringi laius külm tundra, abi ei olnud kustki oodata.

Vasjka naeris pilkavalt:

„Tõinab nagu tüdruk. Argpüks oled, vennas.“

Haari kargas jalule. Ta silmad välkusid, ta astus sammu Vasjka poole, kuid peatus, pöördes kannal ringi ja puges tšumi.

Sääl ta kogus oma vähese kraami, võttis püssi ja astus Vasjka ette.

„Sõidame“.

Ta nägu oli rahulik ja otsustav. Vanaisale kui ka loomadele vaatamata sammus ta saani poole.

Vasjka jättis Jarökiga jumalaga ja põgenes kiirel sammul hoovile.

„Kes hakkab juhtima?“ küsis Haari. „Kas mina või sina, Vasjka?“

Soobol punastus vihast.

„Mis Vasjka mina sulle, kutsikale, olen? Mina olen Vassiili Soobol, sinu peremees. Noh korda . . .“

Kuid Haari vaatas talle julgelt silma ja kordas:

„Vasjka Soobol . . .“

„Ah nõnda!“ kihvatas Vassiilij. „Noh, küll me veel näeme“.

Ta tõukas Haari saani ja sidus linguga kinni.

„Nõnda on kindlam“.

Põdrad sööstsid puristades paigalt.

Kolmas jagu.

Valge vangla.

I. Luku taga.

Haari kõndis suitsenud onnis. Möödunud ööl Vassiili tõi ta siia üksikusse jahionni ookeani kaldal ja ise sõitis sõna lausumata minema. Haari teadis, et sellistes onnides elavad hülgekütid jahihooajal. Kuid milleks tõi Vassiili tema siia? Kas tahab ta siin, inimestest kaugel, surnuks näljutada või tuleb tõepoolest terve Vasjka artell siia hülgeid küttima?

Esiialgu siin oli väga halb. Must nõgi kattis paksu kihina seinad, tilluke aken oli jääs, tuul vilistas ja undas lagunened korstnas. Põrandalauad nagisesid jalgade all, külm puged igast praost sisse ja mustad seinad kattusid sädeleva härmatisega.

Haari püüdis ust maha lüüa, kuid see oli tugeva ehitusega ega annud järgi. Ainult eeskojas kajasid hoobid kumedalt ja onnis hakkas sellest veel õudsem. Aknast ei pääsenud väike lapski välja. Haari oli kindlasti luku taga.

Väsinuna, käed puruks taotud, istus ta laiale pingile. Suu sulgus kangekaelselt -- enam Vasjka Soobol ei saa teda nutma.

Läks päris pimedaks. Ahju all liikus keegi. Suur rott tuli keset tuba, nuusutas õhku ja jooksis otse Haari poole. Ta pörutas jalga vastu maad kuid pehmed saapad sumbutasid hoobi. Rott kargas pingile. Haari kerkis, kuid rott juba kadus teise nurka. Teine pistis oma nina urkast . . . Ja nüüd nad hakkasid toas segima, tutvudes uue tundmatu lõhnaga. Nad ronisid lauale, kargasid säält prantsatades maha, piiksusid, kaklesid ja askeldasid Haarit tähele panemata.

Läks ikka külmemaks. Külm tungis läbi riiete ihu kallale. Haari otsis eeskojas, leidis säält nurgast mõned halud, kiskus piirge. Lõi tuld. Kuiv piirg praksus, hämar valgus täitis toa. Rotid pagesid nurkadesse. Haari pistis piiru seinaprakku, tõi puid ja süütas tule ahjus. Külm korsten kumises, ajas suitsu sisse, Haari hakkas läkastama. Ta laskus põrandale. Suits kerkis kõrgemale, all võis vabamalt hingata. Tuli hakkas aegamööda põlema. Korsten soojenes ja hakkas tõmbama. Onnis läks rõõmsamaks. Punased laigud karglesid põrandalaudadel

ja mustadel seintel. Haari võttis üliriided seljast. Hakkas nälg, kuid ei laual, ahjus ega riuleil olnud midagi söögipoolist. Haari pani riideid päa alla ja heitis magama. Silmad vajusid kinni, kumedalt undas tuul akna taga, ragises jää ookeanil.

Haari silmade ette kerkis pilte viimaseist päevist, vanaisa, kes purjuspäi müüs ta Soobolile, pärlidega kaunistatud nuga, sõit siia, hoobid Vasjkalt. Haari ohkas poolunes, pöördes teist külge. Uni mähkis ta endasse nagu pehme villane tekk.

II. „Samojedid“.

Vasjka Soobol tuli alles teise päeva õhtuks tagasi. Ühes temaga tuli terve artell. Näljast ja teadmatusest vaevatud Haari lebas pingil, kui eeskojas hakati kolistama ja tuppa vaigus inimesi. Vasjka vaatas kahtlustavalt toas ringi, astus köetud ahju juure ja noris kurjalt:

„Puid raiskab siin . . .“

Kuid nähtavasti oli külma käest hää sattuda sooja tuppa, sest rohkem ta ei öelnud siiski midagi.

Koos Vasjkaga tuli veel viis inimest. Need olid häbematud, tugevad kütid, kes nähtavasti olid harjunud merel käima. Nad heitsid kasukad seljast ja istusid pinkidele pikast teest puhkama. Haari vaatles neid. Eesnurgas laua taga istus vanem kütt, talvataoline kitsas habe lõua otsas. Ta kõõritas vasaku silmaga ja selle tõttu ta nägu näis kavalana, ta otsekuu oleks terve aeg silma pilgutanud. Vasjka kohtles teda aupaklikult, kutsus nime ja isanime järgi ja küsis nõu. Teistega ta oli jäme ja karjus neile nagu peremees kunagi. Kõik kütid olid venelased, kuid nende põsed olid samuti laianukilised ja nahk tõmmu nagu Vasjka ja Haari. Ainult silmad olid sinised ja juuksed heledad, käharad.

Keegi neist ei pöörnud tähelepanu Haari.

Haari vaatles ärevalt uusi nägusid, kas on nende hulgas, kes aitaks põgeneda Sooboli juurest Hiiobi juure, et jutustada talle onni peremehes. Ta vaatles igauht järgimööda, kuid kõik nad kuulasid aupaklikult Soobolit ja oli näha, et neist juba keegi ei hakkaks Sooboli vastu. Ainult ehk vast see vanamees, kes nähtavasti ei kartnud Vasjkat.

Haari vaatles tähelepanelikult vanameest. See kõneles rahulikult peremehega jahist, tegi etteheiteid, et Vasjka olevat võtnud halvad paadid, et vähe olevat tangu ja jahu.

„Kui aga artellil ei tuleks nälvida. Sellise töö puhul peab olema tugev toit.“

Vasjka rääkis alandlikult vastu.

„Sellele peaks ütlemal!“ mõtles Haari üksisilmi vanameest vaadates, kuid see pöördus äkki tema poole ja käratas jämedalt:

„Mis sa, kõõrdsilm, jõllitad! Ei saa rääkidagi, aina va-
hib suhu.“

Vasjka aitas kaasa:

„Kasi välja! Mis sa siin pingil vedeled? Käi välja! Mine aita Petruuhat. Niisugune ta on alati, igalpool muudkui piilub ja kuulab. Niisugune kuriloom. Hakkas ta vanaisast hale, võtsin kaasa. Kasi, öeldakse sulle!“

Petruuha tassis saanist toidukotte kambrisse. See punapõskne, sinisilmane poiss, ainuke habemetu teiste hulgas.

„Kuidas sind aidata?“

Poiss vaatas teda pääläest jalatallani ja ütles sõbralikult:

„Küll saan sinutagi hakkama. Näed kui suured kotid, sa ei saa tuultki alla.“ Ja haarates tugevate kätega tangukoti, tõstis selle õlale.

Haari vaatas kurvalt ringi. Lame kõrb laius valge palakana. Ei mingit teed ega inimelamut. Kauge valge ookean veeretis siniseid jäälahmakaid, kitsas veeriba silmapiiril virvendas kerges tuules. Kuidas pageda siit üksi, teed teadmata?

Petruuha tuli toidukambrist ta juure.

„Mis sa vaatad, poiss? Oled esimest korda merel? Igav on? Mul oli samuti. Pärast harjud ära.“

Ta vahtis vaikides kaugusse ja lisandas;

„Mul jäi veli koju, päris üksi. Me oleme vaeslapsed. Ta on umbes sinu suurune.“

„Äga miks sa teda kaasa ei võtnud?“

„Ta käib koolis, õpib.“

„Koolis!..“

Haari tahtis hakata kooli kohta pärima, kui äkki käratati onni poolt:

„Hei! Kes täna keedab?“

Petruuha võpatas.

„Jäin lobisema, ja täna on minu keedukord. Peab minema, Vassiili Soobol on tige peremees. Sa, poiss, raiu mulle puid ja too sisse.“

Haari raius puid, viis onni ja pani ahju küdema. Siis tuli korjata veel puhast lund ämbreisse ja suur kõhukas katel puhtaks küürida. Petruuha mõõtis sinna kruusiga halli, räpast tangu. Nad toppisid suure vaevaga ämbrise katla ahju. Puder haudus. Petruuha hakkas homseks puuanumas leiba valmistama.

Kütid ladusid märssidest kodust toodud kuivikuid ja kalu välja.

Haari pandi putru segama. Raske oli igakord katel ettepoole tirida, kuum aur kõrvetas käsi.

Tuli undas ahjus, kuivad halud praksusid sädemeid pildudes. Ahjusuust kargas süsi Haari jalale. Ta kummardus, pühkis söe maha ja kustutas jalaga. Kuid sellal ahjus hakkas kihisema, puder kargas valge vahuna üle ääre ja voolas tulle.

Tuli kõrvehaisu. Kustuvad puud ragisesid, kibe suits täitis toa.

„Pudru ajas tulle!“ karjus Vasjka, jooksis ahju juure ja löi Haarit valusasti mööda nägu. Siis lükkas poisi kõrvale ja tõmbas katla välja. Katel oli poolestsaadik tühi. Servadele kõrbenud kooruke näitas teed, kuhu ta läinud.

„Ah sa kutsikas!“ algas Vasjka uuesti. „Ei osanud pudru järgi valvata!“

„Peab õpetama, peab õpetama,“ kõneles vanamees tähtsalt, „rihmaga peab õpetama, et ei oleks hooletu!“

Haari puges nurka, kuid Petruuha võttis kiiresti katla tulelt, pani põrandale ja ütles:

„Peab sööma hakkama. Muidu jahtub ära.“

Kõik istusid laua taha. Ainult Haari jäi nurka seisma. Söödi vaikides, võttes kordamööda lusikaga putru. Algas Vassiili, siis vanamees, kolm habemikku ja kõige lõpuks Petruuha.

Sinisilmane poiss vaatas ikka Haari poole ja nihutles pingil, kuid lõpuks ei kannatanud enam ja ütles:

„Mis sa seal nurgas vahid? Tule söö.“

„Jõuab!“ käratas Vassiili ja vaatas tigidalt Petruuhale.

See pilgutas ehmunult silmi ja jäi vait, kuid ei söönud enam ja pani lusika kõrvale.

Katel tühjenes. Nüüd oli veel ainult põhjale jäänud natuke kõrbenud, pruuni putru.

Kütid pühkisid suud puhtaks ja otsisid tubakakotte. Vanamees astus tähtsalt laua tagant välja, pöördus nurga poole, kus rippus püha Nikolai kuju ja löi kolm korda risti ette,

„Noh,“ noogutas ta Haari poole, „võta katel ja puhasta laud. Ja kuidas su nimi on?“

„Haari,“ ütles poiss tuseselt.

Äkki kriiskav naer täitis toa. Ka vanamees oma väarikuse unustanud, irvitas Haarile osutades.

„Oh-oh-hoo!“ kugistas ta. „On aga paras nimi, Haarja!*) Pilusilmane ja laianukine . . .“

Ta väänles naeru käes, raputades hõredat habemetutti ja tampides jalgadega. Tema järgi tegid ka teised sedasama. Kriiskamine, naer ja hirvitamine täitsid toa, mille keskel seisis kohmetunud Haari, nõgine katel käes. Mitte midagi mõistes vaatas ta kõigile otsa. Kuuldusid sõnad:

„Molu . . .“

„Kollanägu . . .“

„Nina nagu saapal . . .“

„Molu, molu . . .“

Vasjka irvitas koos teistega.

Siis vanamees katkestas naeru niisama järsku, nagu ta teda oli alanudki, ja sülitas põglikult:

„Ptüi! Ühe sõnaga — pagana samojed!“

Haari tõstis päa ja astus sammu tema poole, katel käes. Kõik jäid vait. Petruuha nagu tahtis teda peatada. Tekkinud vaikuses Haari ütles selgesti ja valjusti:

„Miks te siis mind üksi naerate? Ega ma ole üksi — Vassiili Soobol on kah samojed, kõõrdsilmane ja kollanäone.“

Kõik kohmetusid. Vasjka silmad ekslesid küttide vastust oodates ringi. Kuid kolm meest vaatasid kõrvale, Petruuha noogutas Haarile sõbralikult pääd ja ainult vanamees ütles ebakindlalt, urgitsedes sõrmega laua praos:

„Kuidas sa, poiss, julged peremehest sedasi? Kuidas tohib peremeest sõimata! Kuidas sa tohid?“

III. Päev enne seda.

Varahommikul kütid hakkasid jahile valmistuma. Vanamees koos Vassiiliga läks ookeani ääre loomi otsima. Vennad Ončukovid, Ivan ja Grigorij, puhastasid püsse, ja Petruuha Haariga seadsid lootsikud valmis. Vaatasid järele, tihendasid takkudega, tõrvasid.

Haari ikka veel ei suutnud eilset haavamist unustada. Kuid Petruuha veenis teda unustama.

*) Haarja, vene keeli: molu.

„Mis sa asjata pahandud, poiss. Ega nad seda paha pärast. Vanamees nüüd küll, ta on mürgine. Aga teised naersid rohkem tema naeru.“

„Aga miks nad siis ainult mind naersid? Vasjkat muidugi mitte, jah.“

„Küll sa ütled aga, poiss! Ta on ju peremees. Aga kes on nemad? Töölised . . . Kuidas tohib tööline pere-meest naerda!?”

„Aga tema on ju ka samojed!“

„Noh, vaata! Samojed ja samojed — asi pole samojedis. Kas sa arvad, et nad tulid hää elu juurest Vassiilile sulasteks? Et, kui ei meeldi, lähevad kohe ära? Tänavu oli halb aasta, sa tead küll. Kes külvas vilja — külm tuli vara ja võttis selle, kes pidas põtra — sellel võttis katk põdrad. Ega minagi oleks jätnud venda üksi, aga polnud midagi teha. Ja kui Vassiili ära ajab, kuhu ma siis pean minema? Nõnda on ka teistega.“

„Aga mis nad siis karjusid „kollanägu“ ja „samojed“, Hiiob ju räägib, et nüüd venelane olevat samojedile nagu vend?“

Petruuha vihastuski, lõi tōkatise käega:

„Ah, küll sa oled ikka. Hiiob ütles õigust. Miks ei ole? Sina oled sulane, mina olen sulane. Aga peremehele ja vanemale kütile — ära pane pahaks — me pole mingisugused vennad. Kui tahab, kihutab töölt minema ja asi tahe.“

Petruuha hakkas jälle tööle. Haari vaatas ringi, lähedal ei olnud kedagi.

„Kas tead, Petruuha, mis ma sulle ütlen“, Haari kumardus Peetri kõrva juure ja jutustas saladuslikust metsaonnist ja Vasjka toimingust säääl.

Peeter vangutas pääd, ta silmad läksid suureks ning ta küsis imestunult:

„On tōsi? Kas tema oligi?“

„Jah,“ lõpetas Haari, „sa aita mind. Siin pole kõik korras. Peab saama teada, mis ta sinna peitis ja siis lähme jutustame Hiiobile.“

Kuid Petruuha ütles otsustavalt:

„Ei, veli! Selles asjas ma sind ei aita. Mul on vaja tööd teha. Tahan venna velskeriks kasvatada. Teenin siin

artellis raha, ja ehk saan ta linna saata. Ei kõlba peremehe vastu töötada. Ja sina jäta samuti, las arutavad need, kellesse asi puutub“.

Haari nägi, et polnud mingit lootust abile.

Terve päev oli palju tegemist. Paadid korda seadnud, hakkasid poisid korrastama kelke hülgenahkade veoks: puhastasid ja määrisid jalaseid, löid väljatulnud naelad uuesti sisse. Pärast oli veel vaja toitu keeta.

Vanamees ja Soobol tulid õhtuks tagasi.

„Homme tuleb hää jaht, poisid!“ ütles vanamees oma paljast päälage hõõrudes. „Idas mängib suur kari jäätükil. Poolsada nahka tuleb vähemalt. Ja ümber jäätüki igal pool vaba vesi, nii et pääseb paatidega ligi“.

Kütid erutusid, muutusid veel tõsisemaks ja mornimaks.

„Aga missugune ilm tuleb, Antip Feodorovič?“

„Oh, ilmal pole viga.“

„Halva ilmaga pole midagi teha! Hülgeid ei saa, ainult enda hukutada.“

Antip naeratas endaga rahul olles.

„Ega ma teid halva ilma kätte ei vii, poisid, ärge kartke, ma teen seda tööd juba lapsepõlvest saadik . . . teist minusugust annab otsida! Selle töö juure on oma luid jäetud,“ Antip tõstis vasaku käe, millel puudusid kaks sõrme.

„Kuidas see juhtus, onu Antip?“ küsis Petruuha aralt.

„See oli juba esimesel aastal. Ma siis olin veel poisike, mitte suurem kui see „molu“ siin. Isa oli mul suur kütt, tõi ühe talvega nii palju koju kui teised kahega. Ja mereloomadele oli ahne — olgu missugune tahes torm, aga, paisab või ainuski hüljes, tema oma jalga jäält ei tõsta. Me kütisime siis niisama, artellis oli 20 inimest. Sattusime onnist kaugele, oli juba sada nahka koos, kui äkki algab tuisk. Kütid küll räägivad: „Peab koju hakkama minema“, aga isa ei lase, ütleb: „Tuisku pole veel nähagi, mina enne ei lähe kui kõik on maha lastud.“ Aga lund aina pihustab — kütid lõpuks ütlesid: „Kui tahad, võid üksi lasta, kuid meile on elu kallid,“ ja läksidki ära. Me isaga jäime. Ta tappis veel kümnekond looma, ladus kelgule, kuid tuisk juba läks niisuguseks, et ei näe sõrme suhu pista. Ei saa arugi, kus on lumi, kus jää. Isa haaras kelgust kinni, kuid äkki ütles:

Sa Antip, tiri üksi kelk paadi juure, ma lähen veel vaatama, — säääl paistab veel üks olevat.“ Ja läkski. Kelk oli raske, mina kleenukene, kaks sammu astun, kolmandal kukun. Tuisk hälvitas mu teelt: mine kuhu tahes, ikka vesi ees. Ja paati ei ole nähagi. Keerutasin, keerutasin, hakkasin karjuma — isa ei ole. Väsisin nõnda ära, et langesin lumme ja uinusin.“

Antip jäi wait. Vaikisid ka teised kütid. Siis Petruuha küsis pelglikult:

„Noh, ja?“

„Kaua ma säääl lebasin,“ jatkas Antip, „seda ei tea. Teggin silmad alles onnis lahti. Kaht sõrme enam ei olnud. Isast ei leitud ei luid ega püssi. Sattus vist lahvandusse*)“.

Onnis jäi vaikseks. Kõik mälestasid raskeid päevi merel. Ja mõtlesid tulevasist päevadest.

Vasjka lõi rusikaga lauale.

„Mis te norutate, mehed? Nõnda ei saa merel. Peab magama heitma. Homme on lühike öö ja raske päev ees.“

„Tõepoolest“, nõustus Antip. „Peab magama“.

Kütid heitsid pinkidele, Vasjka ronis ahjule. Haari lebas Petruuhaga põrandal ühe kasuka all.

IV. Meriloomad.

Kütid tassisid tervet jõudu pingutades paate vette. Raskeid paadid vajusid sügavasse lumme, kraapisid kiiluga maad ja jätsid sügava vao järgi.

„Lükka!! Veel! Veel!“ karjus kaldal Vasjka, kes ise ei võtnud osa tööst. Petruuha ja Haari lükkasid paati pärast. Grigorij Ončukov vedas eest.

„Lükka!“ hüüdis ta vee ääres peatudes.

Petruuha ja Haari pingutasid ja paat libises sinakasse vette, kiikudes väikestel lainetel. Ta märg parras kattus varsti jääga. Ka teine partsatas vette, paisates vett kaugele kahelepoole. Hakati asju sisse laadima. Kaks kelku, pootshaagid, tagavaraaerud ja püssid mahutati kummassegi paati.

„Paatidesse!“ käsutas Antip.

Tema, vanem Ončukov, Petruuha ja Haari astusid ühte.

*) Lahvandus — lahtine koht merel jääs.

Teised Vasjkaga eesotsas — teise. Aerude jõul mindi teele. Antip vahtis teraselt kaugusse, juhtides aeruga. Jäätükid liuglesid ookeanil nagu vaht keema hakkaval piimal. Nad kord sulgesid tee, sealsamas läksid paatide ees laiali. Aerutada oli raske, paks, nagu õline või tõrvane vesi vaevalt liikus aeru all. Õhus aerud kohe kattusid jääkirmega, mis tegi nad järjest raskemaks. Haari istus käilas, vahtides võõrast ookeani, mis oli samuti valge ja lame nagu kodune tundragi. Ainult siin ja seal mustendasid vesised väljad ja jõed.

„Ä-a, näe!“ osutas Antip paremale. „Seal näe istuvadki . . . Tasemini aerudega, poisid.“

Haari nägi hiiglasuurel ümarikul jäälahmakal, mida igaltpoolt ümbritses vesi, musti elavaid täppe.

„Hülged,“ taipas ta.

Aerutati ettevaatlikult, püüdes mitte kolistada.

Antip pööris paadi jäätüki kaugemasse ääre, et hülged ei märkaks kütte.

„Stopp!“

Paat lõi ninaga vastu jääd. Haari kargas esimesena välja, tema järel Petruuha, kes haaras keti, millest tõmbasid käila jääle. Antip ja Grigorij aitasid paadi päris kuivale hii-vata. Tuli ka teine paat. Antip ütles kurjalt:

„Nüüd, poisid, ei tohi mängida ega lobiseda enne kui oleme karja kokku ajanud. Sina, peremees, mine kahe mehega paremalt, teised lähevad vasakult. Ninamehe lasen ise maha.“

Ta võttis püssi ja ütles:

„Enne kui ninamees pole maha lastud, ärge keegi laske, muidu terve kari läheb merre.“

Liiguti poolringis. Ästuti tasa, et pääseda mõlemast küljest karjale selja taha ja ajada ta jää keskele. Antip läks ees, uurides teraselt karja. Haari nägi, kuidas hülged paha-aimamata vallatlesid jääle. Vana ninamees lebas keskel, hallivurrune nägu püsti. Noored lasksid kukerpalli, plaksusid vette, suklesid, ronisid uuesti jääle.

Vana kült peatus, sihtis, laskis. Hüljeste eestvedaja võpatas tervest kehast ja laskus raskelt rinnaga jääle. Kari ei märganud pauku ega eestvedaja surma.

„Pääle hakata, poisid!“ hüüdis Antip.

Kütid lähenesid jooksul, tühjendades püsse ja kisades. Hüljeste hulgas algas kabuhirm.

Nad söötsid kähedalt haukudes vee poole, kuid tee oli kinni. Kütid sulgesid ringi ja lasksid lakkamatult. Mustad kehad kukkusid, kastes end sooja verega. Mõned neist siiski jõudsid vette karata ja sukelduda, kuid varsti paistis üks ja teine pea, et hingata värsket õhku, ja kuul läbistas ümariku pea. Surnud hülged ujusid pinnal nagu korgid. Kuid suurem osa karjast jõuti ajada jää keskele. Siin nad söötsid oma kohmakail uimedel ühest kohast teise, haukudes kaeblikult ja sattudes ikka jälle oma surnud kaaslaste kehadele.

Emad kaitsesid oma poegi, isased mõnikord pöördusid kihvu paljastades kütide poole, kuid kuulid rahustasid neid kohe.

Antip heitis püssi õlale ja hüüdis:

„Ärge raisake padruneid, lööge pootshaakidega!“

Haari nägi kütte teravad pootshaagid haaravat ja karja hulka tormavat. Puuriti teravad rauad pähe ja visklevasse kehasse, taoti rautatud saapakontsadega. Jää mustendas verest. Kütide kisa ja hoobid, hüljeste undamine ja hülgepoegade kriisked täitsid õhku. Haaril hakkas õudne ja loomadest hale. Raske hõng kerkis trambitud lumelt, ta pea hakkas huugama, vastikult imal maik tekkis suhu. Ta seisis liikumatult. Antip jooksis loomastunud näoga mööda, tõukas talle külge ja karjus tigidalt:

„Mis sa vahid! hakka tööle!“

Haari tõstis pootshaagi, pigistas hambad kokku ja läks. Hakkas lööma abitult komberdavast hülgepoega ja taganes; emahüljes tormas talle otsa, ülemised hambad paljad. Oma poega kaitses tungis ta inimesele hoolimatult kallale, heledate pisarate tilkudes ümmargusist silmist hallidele vurrudele. Haari heitis pootshaagi käest ja kattis näo kätega. Kellegi püss paukus lähedal. Petruuha sosistas, võttes padrunikesta püssist:

„Sa hakka parem tapetuid paati tassima, muidu saad veel sõimata. Kui süda ei kannata tappa, ära siis tapa“

Grigorij lükkas paati vette. Haari tõttas talle appi. Nad korjasid merest pootshaakidega tapetud hülgeid. Kehad kohe jäätusid õhu käes.

Kütid juba lõpetasid tapmise ja hakkasid nahku nülgima. Osavate noalöökidega lõhestati nahk ja võeti maha koos paksu rasvakihiga, kuna liha jäeti lumele. Nahad laoti koormatesse kelkudele ja veeti paatide juure.

Paadid juba vajusid sügavalt vette, neis oli raske liikuda, haises kala ja vere järele.

Põhjast tuli kerge tuul.

„Minema!“ hüüdis Antip. „Tuisk tuleb.“

Kütid hakkasid kiiremini liikuma, ikka sagedamini käisid kelgud paatide vahel. Haari kindad jäätusid märgadest, külmadest nahkadest.

Jäätükk rappus tuulehoos.

„Lõpetada!“ karjus Antip uuesti.

Märgates ta hääle ärevust, jätsid kütid kümmekond hüljest nülgimata jääle, haarasid pootshaagid, tõstsid kelgud paati ja sõudsid ära.

Nüüd oli raske sõuda: paadid olid ääreni täis, tuul puhus otse vastu, paksud mustad lained läksid üha suuremaks ja jäätükid karglesid igas küljes, ähvardades paate purustada. Haari istus Petruusha kõrval ja aitas sõuda. Antip aitas tüür-aeruga, kuid ikkagi saadi aeglaselt edasi.

„Peremees!“ karjus Antip Vassiilile, „kas oli hää jaht?“

„Hää oli!“ vastas Vassiili. „Aga kas saame terve nahaga tagasi?“

„Saame. See pole torm. Pingutage, velled!“

Poisid vajutasid aerudele. Alles ööseks saadi koju.

V. Öine kõnelus.

Kuid puhkusest ei olnud veel juttugi. Tuli uuesti laduda nahad kelkudele ja vedada üles onni juure.

Kuid tuisk ja külm aina kõvenesid. Kesköö oli ammu läbi, kui toodi viimane kelgutäis. Haari käed valutasid, selg huugas, kuid uus töö ootas juba. Aidast veeretati välja tünnid, paksude lahmakatena lõigati nahkadest rasv ja tuubiti tünnidesse. Lumi aga sadas edasi, mattes nahad, kütid kuka rasva.

Vassiili ja Antip juba ammu puhkasid.

Haari nägi läbi keerleva lumetuisku onnis sõbraliku tule vilkumist, hõõguvat ahjusuud. Korstnast kerkis lõhnavat

suitsu ja väljas näis öö ikka enam pimenevat. Haari püsis vaevalt jalul, ta silmad olid kinni vajumas. Olles kummardunud naha kohta, oli raske sirgu ajada. Käed hoidsid nõrgalt nuga, liigutused olid aeglased ja loiid. Kustki kostis Petruuha hääl:

„Sa, poiss, magad päriselt. Mine heida pikali.“

Haari sosistas:

„Ei tohi, saab jälle sõimata“.

„Oota, ma lähen onni vett jooma, jätan ukse lahti, ja sina roni taha ahjule“.

„Hää küll“.

Petruuha vajus kolinal onni ja jäi ukse juure seisma, et ammendada vaadist vett. Haari lipsas ta laia selja taga ahjule, puges viimsesse nurka tasa ja uinus silmapilkselt.

Kui Haari ärkas, oli onnis endiselt vaikne. Ta ei teadnud kui kaua oli maganud. Kuid kütid väljas nähtavasti töötasid ikka veel. Tule huminat ei kuulnud enam, kuid onnis oli sooja värsket leiva lõhna. Praksus piirg ja kellegi sumbutatud hääl ümises.

Haari kuulatas. See oli Vasjka hääl.

Vaevalt hingates Haari nihkus ahju ääre poole ja vaatas alla. Antip istus pingile, kavalad silmad maha löödud, silmitades väarikalt oma habemetutti. Vasjka rääkis midagi veenvalt, kummardudes tema poole.

Uks oli suletud.

Haari peletas endast viimse une ja kuulatas teravalt.

„Ja siis“, kõneles Vasjka, „kui need lollid hakkasid nalga surema, segas kubermang end vahele. Saadeti jahu, tangu, suhkrut ja muid asju. Kõik muidugi minule kui eesistujale. Et mina jagaks kõigile. Võid ise arvata — kui hakata tšumist tšumi käima, peaks oma karja ilma hooleks jätma. Sadakond kilomeetrit siia, sadakond sinna . . . Ja kui kõigile anda, saab igaüks natuke.“

Antip pilgutatas arusaavalt silma.

„Õigus, õigus, Vassiili.“

„Noh, ja enda juures ei tohi hoida, siis on kurjad keeled varsti jaol.“

„Õige.“

„Sellepärast vedasingi asjad metsa vanasse onni kokku, luku taha.“

Antip naeratas häbematult.

„Vaat nõnda, Vassiili! Sää! kroonu kraam on kindlas kohas!

Vasjka kohmetus, kuid jatkas kohe hoopis teise tooniga.

„Tead, sa, Antip, ära veiderda,“ ütles ta jämedalt. „Ütle otsekohe, kas tahad osa võtta või mitte?“

Antip lõi jälle silmad maha.

„Võiks ju ka võtta, kui saaks ilma patuta, peremees... Mina ei karda ei röövlit ega metslooma, vaid ainult pattu Jumala ees, Vassiili,“ — Antip lõi risti ette.

„Kui targalt teha, saab patuta, Antip.“

„Noh, räägi, peremees, milles su asi on.“

„Vaata, ma ise ei tohi seda kaupa müüa. Kohe hakatakse pärima: kust ja kuidas? Sina aga oled võõras inimene, võid ka kaubelda, mis sellest oleks? Ma annan kaubad sinu kätte, müü nad maha ja jäta kolmas osa endale.“

„Või nii!“ venitas vanamees. „Sellise patu eest ainult kolmas osa? Anna pool, Soobol.“

„Ah niisugune sa oled!“ sisistas Vassiili. „Aga kes tassis kõik selle oma õlul metsa ja kes vastutab, kui miski läheb viltu?“

„Noh, kuidas tahad, Vassiili, ega ma ei sunni. Aga küll inimesed leiavad selle onni sinutagi, ja siis sind ei sililitata.“

Vasjka kihvatas, kuid hoidis end tagasi ja jatkas juba meelitades:

„Ära nüüd haavu, Antip. Kui tahad poole, võta, ega ma ihnus ole.“

„Millal me pääle hakkame?“

„Kütime siin veel ühe nädala, jätame artelli siia ja ma viin su kaupade juure. Ise ma end inimestele ei näita, sest kõik teavad, et Vasjka Soobol läks merele. Sa ajad üksi asja joone. Ainult...“

Nüüd Vasjka hakkas sosinal rääkima, nii et Haari edasi ei kuulnud. Ta roomas peksleva südamega tagasi nurka ja laskus näoga kätele.

Viha ja põlgus keesid tas.

„Ah nõnda oli nende kottidega! Inimesed olid näljast hukkumas, lapsed surid, vanaisa jäi kõhnaks nagu laast. tema, Haari, vaevalt suutis jalul seista . . . Kubermang saatis abi, kuid Vasjka Soobol võttis kõik endale!“

Haarile tulid meele kuus kohutavat luukere vanaisa lee ümber, kes nutsid taga omi lapsi ja lastelapsi, — Vasjka Soobol ei aidanud, vaid peitis veel kroonu tangud ja jahu metsaonni. Kui palju inimesi oleks võidud päästa!

Haari kiristas hambaid.

„Vantjal ja Hiiobil oli õigus: ka samojed võib samojedile hunt olla. Aga mis nüüd teha?“ mõtles Haari. „Nad müüvad kõik ära, mis saadeti näljastele. Topivad oma taskud täis — aga kuidas siis tõestada? . . . Peab põgenema ja kõik Hiiobile jutustama, et päästa nälgi-jate toit.“

Nagu vastuseks Haari mõttele hakkas tuisk seina taga vihisema, onn vappus, ja kütid jooksid eeskotta. Vasjka kargas pingilt ja lükkas riivi eest. Mehed tulid jalgu trampides, tormasid ahju juure, hõõrusid põski ja kangestunud käsi.

„Küll on pakane!“ ütles Petruuha.

„Luudeni tungib.“

„Niisuguse külmaga,“ kuulutas Antip mesiselt, „hoidku jumal iga teelist.“

„Siiski peab põgenema!“ otsustas Haari. „Ehk ikka pääsen.“

VI. Põgenemine.

Kaks päeva mässas tuisk ja märatses külm. Ei tohtinud ninagi välja pista. Aken mattus lumme, onnis oli pime. Küttil oli igav ja nad riidlesid igavusest.

Lauldi kõik laulud läbi, jutustati kõik muinasjutud, kõneldi kõigist maailma asjust. Ja siis heideti magama. Ööl kui päeval väristas onni vägev norskamine.

Haari ei saanud magada. Ainult ühest asjast sai mõelda: kuidas pääseda siit põgenema, Hiiobi juure, et päästa nälgi-jate toit. Ta uitis nurgast nurka, vahtides vahetevahel aknasse.

Sadas endiselt lund. Meeleheitel Haari viskus pingile ja püüdis uinuda, kuid ka unes viirastusid nälgiivad vanamehed, surev vanaisa ja toidukotid metsas.

Lõpuks kolmanda päeva õhtul torm vaikis niisama äkki nagu ta oli alanudki. Korstnas ei ulgunud, ega värisenud onn enam. Kütid norskasid edasi. Antip magas kägeras eesnurgas, Vasjka lamas siruli ahjul, nägu kasuka all. Petruuha magas ukse ees.

„Nüüd on paras aeg,“ mõtles Haari.

Ta riietus tasakesi ja võttis püssi. Antipi juures laual oli leivakannikas. Haari hiilis tasaseil sammel sinna, astus üle magava Grigorij. Ta sirutas juba käe leiva järgi, kui Antip pööris teise külje ja ohkas. Haari kangestus: talle näis et vanamees vaatas teda kõõriti. Kuid Antip nohises edasi läbi oma pika, peene nina. Haari pistis leiva märssi. Nüüd peab ettevaatlikult ukse avama. Haari tõmbas käepidet, hinged kriikatasid, külm õhk kergitas Petruuha valkjaid juukseid. Haari lipsatas ruttu eeskotta ja kuulatas. Kõik oli endiselt vaikne. Haari võttis suusad ja astus õue.

Mustas taevas sädelesid tähed. Lõunatuul tõi metsade poolt soojust ja niiskust. Lahvandus kalda ääres oli kinni külmanud ja ookean maaga liitunud. Haari teadis, et ta peab minema lõunasse, terve aeg vastu lõuna tuult.

Ta astus kümme-kakskümmend sammu ja vaatas onni poole. Nõrk suitsuvine kerkis korstnast: nähtavasti tuli kustus; aken oli pime — sääl magati edasi.

Haari astus tundmatule teele.

Tuul tuiskas ta jäljed kinni, aidates Vasjka käest põgeneda. Tähed valgustasid nõrga kumaga teed.

Nälga tundes Haari istus maha lumele. Murdis leiva küljest ja hakkas sööma. Äkki lumi valgustus rohekest kumast, lõi sädelema. Tundras sähvisid pehmed varjud, ülal vehklesid virmalised, rullus lahti vihk rohekat, valget, sinakat valgust. Kustus ja süttis uuesti.

Haari tõusis ja hakkas endisest kiiremini edasi liikuma. Virmalised valgustasid teed. Kuid minna oli raskem: lõunatuul vaikis, lumekõrves valitses vaikus. Haari kaotas suuna. Ta ei mäletanud, kuidas oli maha istunud sööma, kas näoga või seljaga ookeani poole. Ta ei teadnud enam, kus on lõuna.

Läks hää õnne pääle. Tund möödus tunni järgi, suusad krigisesid, virmalised kustused ja tähed kadusid üksteise järgi. Haari jalad huugasid. Püss näis raskena, leib rõhus õlga.

Ta istus vahetevahel puhkama ja igakord oli ikka raskem tõusta. Ees laius ikka sama tundra. Ei küngast ega puud. Haaril hakkas hirm.

Võibolla läheb kaua aega ja ta ikka ei näe muud kui kohedat lund, võibolla, et ta läheb tagasi ookeani poole. Hirm hakkas tal kurku nõõrima.

Liikudes oli ikka raskem, süda peksles ärevalt.

Ida roosatas, lumele ilmusid kollased laigud. Haari läks veel natuke ja peatus: ta ees tallatud koht lumes ja leivaraasud, siin ta oli hulk tunde tagasi puhanud. „Keerlen ühel kohal,“ mõtles ta kurvalt; istus siis maha ja vahtis tui-malt kaugusse. Tundra vaikus haaras ta. Mis teha? Pisarad vajusid kurku. Ühe hetke näis, et on parem minna tagasi onni, inimeste hulka. Võib öelda, et käis jahil.

Kuid Haari raputas enda ärkvele. Tuletas meele Hiiobi ja näljased. Tõusis suure vaevaga jalule ja liikus edasi. Ta liikus teest mõtlemata, ettepoole vaatamata, tõstes aga kange-stunud jalga üksteise ette. Tuul puhus lõunast, siis põhjast, uuesti sütivad tähed taevas. Haari läks ja läks, suusad löi-kusid puhtasse lumme. Talle näis, nagu kannaks ta hiigla-suurt raskust õlgadel, nagu haaraks maa ta suusad, nagu ta-haks tuul ta pikali tõugata. Silmad vajusid kinni, hingata oli raske. Kohmakalt ja nõrgalt jalgu tõstes ta äkki astus ühe suu-saga teisele ja kukkus lumme. Ühekorraga hakkas kerge ja hää: väsinud keha sirutus, maa hällis all, tekitades roirutavat und. Haari tõmbas laisa liigutusega suusad jalast, peitis käed käiseisse ja pöördus küljele. Viimase mõttena vilksatas pääst läbi: „Mis ma teen, peab edasi minema, muidu külman!“ Kuid ei olnud enam jõudu maast tõusta ega silmi avada. Ta ainult sirutas end veidi ja vajus raskesse unne.

VII. Vanaisa valetas.

Põdrad jooksid rõõmsasti, kuljus kõrises, Hiiob laulis, Timofei Stepanovič muheles.

„Hää tee on. Ja paras külm.“

„Jah, ja äri pole ka halb, palju nahku sai, Timofei Stepanovič.“

„Jah, nirke on tükki viiskümmend. Oravaid ei mäletagi kui palju.“

„On hea, et tegime ringsõidu, muidu vist poleks nahku näinudki. Siin ju käivad ülesostjad.“

„Kas kodu on veel kaugel, Hiiob?“

„Veel natuke maad. Nöö!“

Hiiob viipas horeiga. Põdrad lisandasid sammu. Äkki esimene peatus ja norsatas. Väikese künka juures paistis umest kepp.

„Mis on?“ küsis Hiiob. „Mis ta kokkus.“

Ta astus põtrade juure. See ei olnud kepp vaid suusk, mis paistis lumest.

„Hei, Timofei Stepanovič, tule vaata!“

Timofei Stepanovič tuli.

„Noo, nõnda keegi ei jäta suuski. Otsime, ehk on inimesega midagi juhtunud.“

Hiiob tõmbas suusa lumest, avanex must auk, millest paistis teine suusk.

„Ah nii,“ ütles Hiiob tõsiselt ja hakkas kaevama.

Teine suusk oli saapa küljes.

„Siin on inimene,“ ütles Hiiob ärevalt.

Timofei Stepanovič aitas kaevata.

Külmanud lumi varises. All lamas väike inimene kägaras, pea paslikusse mähitud.

„Ära külmanud,“ arvas Hiiob.

Timofei Stepanovič pistis käe pasliku vahele: suu juures nahk oli niiske ja soe.

„Hingab. Kihuta ruttu.“

Agent võttis liikumatu kehakese kätele ja tõstis saani. Nägu ei olnud näha.

„Poisike, nähtavasti,“ ütles ta. „Ja kõhn.“

Hiiob sundis põtra.

Paistis juba sõbralik tuli kodu aknast. Paks köögitudruk Pelageja tuli kuljuseid kuuldes vastu. Ta nägu hülgas heameelest, kuid Timofei Stepanoviči murelikku pilku nähes tumestus kohe.

„Mis juhtus?“ küsis ta kokkunult.

„Ruttu, Pelegeja . . . Too kuuma vett . . . Soenda riideid. Ja viina too kapist.“

Hiiob tõi külmanud poisi tuppa. Pelageja lõi käed kokku.

„Külmanud!“ ja jooksis käske täitma.

Hiiob tõmbas poisil pasliku peast ja hüüatas:

„Haari!“

„Kas tunned teda?“

„See on Haari . . . Seesama, Jarõki pojapoeg . . . Justustasin kord tast. Ta on hea poiss. Jarõk suri ja poiss kadus teadmata kuhu.“

Hiiob oli nii ärritatud, et ei saanud Timofei Stepanoviči aidata. Pelageja tõi keeva teemasina ja siis hakati peale. Poiss riietati lahti. Kahvatuna ja kangena lebas ta voodil. Silmad olid tugevasti suletud ja ainult vaevalt märgatav hingamine tõendas, et ta on veel elus.

Kaks tundi nägid Timofei Stepanovič ja Pelageja ta kallal vaeva.

Lõpuks Haari põsed läksid roosaks ja ta avas silmad.

„Noh, nüüd on kõik hea. Las magab enda välja ja siis ongi terve.“

Haari avas silmad, ta lebas nägu palkseina poole. Esimene mõte oli hirm:

„Kinni püüdsid . . . tõid jälle onni . . . mis nüüd saab?“

Kuid siin oli puhas, mitte nõgine. Haari pöördus. Suur valge tuba ei olnud onni taoline. Valgeks lubjatud ahi, laud paberitega, pildid seintel, lamp, toolid . . . Ainult kasukas ja püss põrandal, ja kimp nahku pingil tuletasid meele tundrat ja lund.

Haari leidis enda voodis sooja teki alt. Valge särk oli tal seljas.

„Kus ma olen?“ mõtles ta kartlikult ukse poole vaadates. Uks avanes.

„Hiiob,“ hüüdis Haari ja sirutas käed.

Timofei Stepanovič, Pelageja ja Hiiob istusid voodi ääres ja kuulasid poisi jutustust. Rüübates kuuma teed ja hammustades saia, jutustas poiss Vasjkast ja Antipist. Pelageja pühkis pisaraid, Timofei Stepanovič kortsutas kulmu, Hiiob sõimas.

„Sa oled tubli poiss!“ kiitis peremees püsti tõustes, „Küll su Vasjka saab, viilime hundi hambaid natuke. Kus ikka nadikael! Mina võtan selle asja enda hooleks, et röövlid ei saaks jalga lasta, sina Hiiob, sööda poissi ja las ta siis

magab, näed kui nõrk ta on.“

Pelageja söötis Haari kõhu täis, rääkides ise:

„Maga, maga nüüd, poju. Näed kui kõhn sa oled, paljad luud.“

VIII. Oljka.

Haaril algas uus elu. Ta ei jõudnud veel õieti silmigi avada kui tormas sisse Pelageja ja viis ta sooja sauna.

Ta seebitas teda, uhtis külma ja sooja veega, hõõrus kareda nustikuga, pesi igavese mustuse maha.

Punasena, väsinuna, uimasena tuli Haari tagasi tuppa, kuid ka siin ei jätnud tragi naine teda rahule; sidus talle ruudulise põlle kaela ja löikas hiiglasuuri kääre lõgistades ta mustad juuksed lühemaks.

Haari võpatas ja tõmbles, kartes, et äkki löikab tal kõrva pääst. Kuid Pelageja möödus osavalt ta kõrvadest ja ulatas talle pärast peegli. Klaasist paistis kõhn kollane nägu, puhatud põsenukid ja põetud juuksed.

„Tskae . . .“ venitas Haari vaimustunult.

Timofei Stepanovič ja Hiib astusid tuppa ja hakkasid Haarit nähes naerma.

„Küll sa oled ta läbi võtnud, Pelageja. Niisiis, Haari,“ jatkas Timofei Stepanovič tõsiselt. „Soobol ja Antip istuvad luku taga. Ja onnist saadud asjad jagatakse näljastele. Aga sinuga, Haari, teeme nõnda . . .“

Haari kerkis ärevalt.

„Vanaisa Jarõk suri nädala eest . . .“

Haarile valgusid pisarad silma.

„Sa ära kurvasta. Ta oli niikuinii kadunud hing, oli enda ära joonud. Sa jääd siia. Elad Hiibi juures ja hakkad koolis käima.“

Haari noogutas sõnatult pääga.

Kooli!

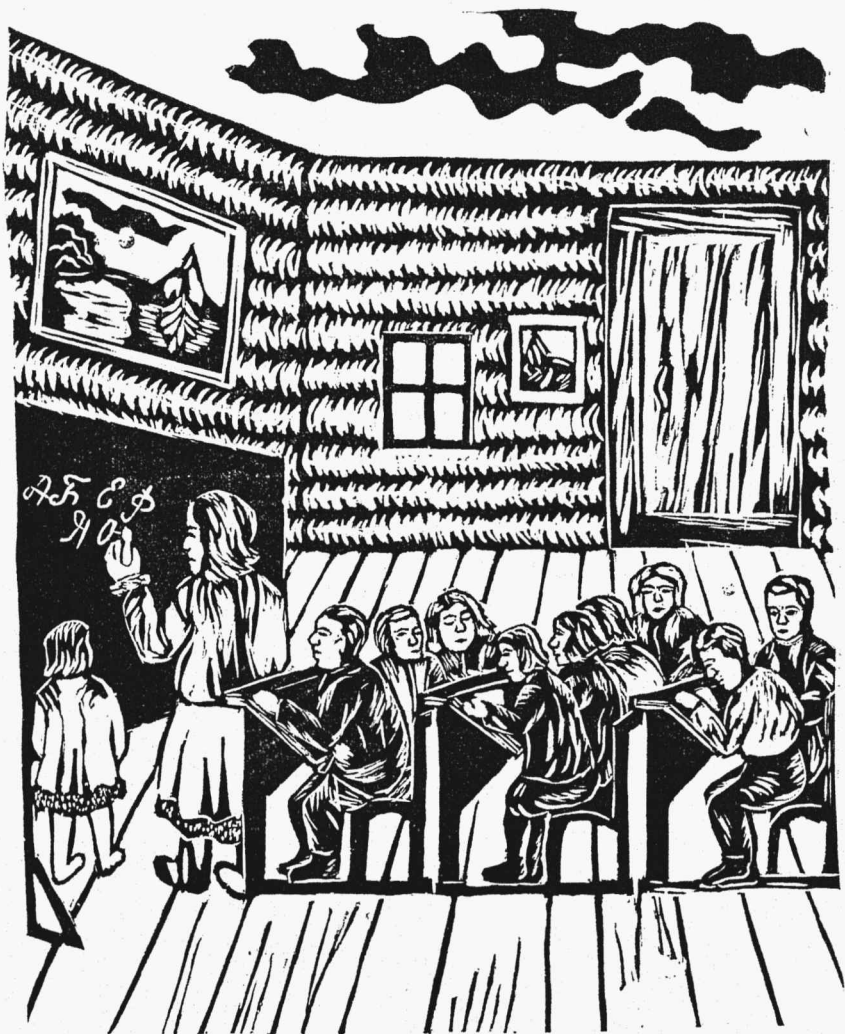
„Aga sa pead hästi õppima. Näed, mis teeb pimedus inimesega. Pärast sõidad tundresse ja õpetad samojede elama.“

„Iga päev peab pesema,“ lisandas Hiib ja hakkas naerma.

„Noh, nüüd lähme kooli vaatama.“

Riietuti ja mindi välja.

Kooperatiiv seisis kõrgel künkal. Palkaed ümbritses õue, millel asetses kolm maja. Tugeva laukse taga tige koer näris urisedes konti. Keskmise maja ees seisis põdrasaan, mille ümber askeldas samojed.

„Siin“, seletas Hiiob, „kus sa magasid, me elame ise. See sääl on kool. Ja sääl, kus seisab saan, on ladu ja kontor. Lähme vaatame.“

Suures majas oli nahkade lõhna. Seintel rippus kimpudena nirke, pruune rebaseid, suured hulgad oravaid.

Timofei Stepanovič istus leti taga ja võttis siia sõitnud samojedilt nahku vastu. Silistas, proovis nahka, kirjutas raamatusse, Siis viis küti lattu ja saan täideti kaupadega.

„Näe,“ ütles Haari, „tema saab igasuguseid asju, ja mina kus alles käisin mööda metsi, ja vanaisa müüs kõik vaaditäre viina eest.“

„Ära kurvasta, Haari, nüüd hakkame teisiti elama. Läki kooli!“

Trepil Hiiob võttis viha ja löi saabastelt lume maha, ning käskis Haaril samuti teha. Ta avas ukse, mille taga kostis sumin ja kära. Keegi naeris rõõmsalt, keegi laulis.

Hiiob astus tuppä. Haari järgnes talle aralt.

Suures toas oli soe, seisid naljakad lauad pinkidega, must tahvel ja sinine pilt rippus seinal. Kaksikümmend last pöörasid näod sissetulijate poole.

Nad kõik olid kollanäolised ja laiade põsenukkidega samojedi lapsed.

„Siin, Maria Ivanovna, on uus poiss,“ ütles Hiiob, „õpetage teda.“

Õpetajanna tõusis laua tagant ja tuli Haari poole. Ta oli samasugune laiade põsenukkidega ja kollanäoline.

„Oma,“ mõtles Haari, „samojed.“ Ega kartnud enam.

Keegi tõmbas teda vööst. Ta pöördus kohkunult. Ta ees seisis paks, lühikese musta patsiga tüdruk.

„Oljka!“ rõõmustus Haari.

„Mina.“ Oljka nägu venis laiale naerule. „Tulid sinagi, Jarõki pojapoeg.“

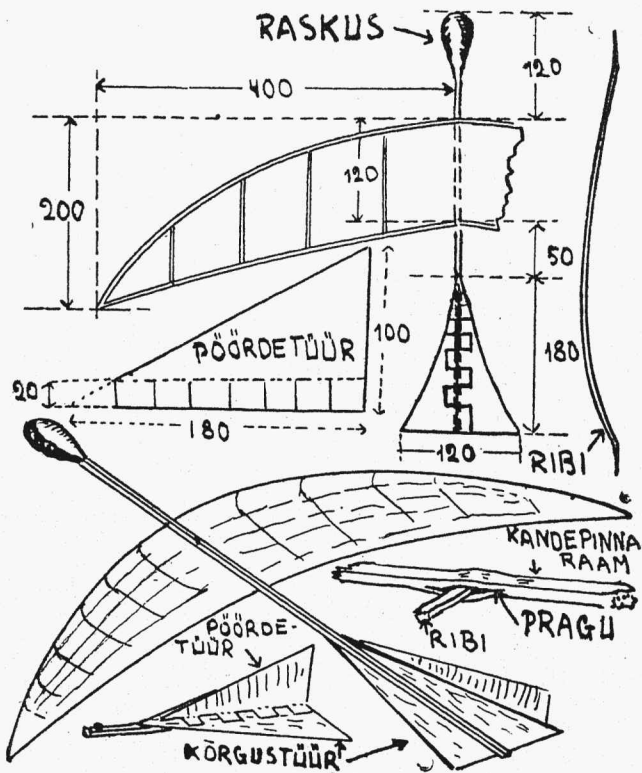
Kell helises. Oljka haaras Haari käe ja pani ta enda kõrvale istuma.

Algas uus elu.

Purilennuk.

Ainetel V. Lang.

Materjalina vajame: 1) puukeppi 47 sm pikk ja umbes 6×6 mm jäme, 2) bambust: vähemalt 50 sm. pikk. 3) ümberpanemise paberit 1 poogen — võib ka muu paber olla, 4) kartongi [kartongi on soovitat kõrgustüüri juures 0,5–1,2 mm

puuplekiga (vineeriga) asendada] 5) umb. 5 sm. pikkusi naelu. 6) peenikest nõõri (niiti) 7) estotetikoni või mõnda muud liimi.

See oleks materjal.

Asudes lennuki valmistamisele, soovitatakse kõigil antud lennuki plaan suurendada loomulikku suurusesse, mis hõlbustab tunduvalt lennuki valmistamist ja lennuk saab täpsem.

Esiteks teeksime kandepinna. Seks lõikame bambusest 48 sm. pikkuse $1,5 \times 2,5$ mm jämeduse eesliistu ja sama

jämeduse teise liistu, 42 sm pikkuses, milliseilt künlatulel anname joonisel antud kõveruse. Siis ühendame nende mõlemad otsad (lõiganud otsi $\frac{1}{2}$ sm ulatuses poole õhemaks) liimi ja niidiga. Nüüd märgime kandepinna raamile ribide kohad ja lõikame hambusest 1×2 mm jämedaid liiste. Asetame ühe liistudest ühe ribi asukohale, lõikame liistust ribiks 0,5 mm pikema tüki kui ribi näilik pikkus joonisel. Nii lõikame kõik 8 ribi. Siis painutame künlatulel ribid veidi kaardu, nii et kaare kõrgeim osa oleks ribi esimesel kolmandikul. Sellega valmis, lõikame ribide otsad liuhka õhemaks ja teeme terava, õhukese-teralise noaga praod kandepinna raami märgitud ribide otsakohtadele. Siis pistame ribide otsad vastavalt pikkusele läbi tehtud pragude, kinnitades need liimiga (vaata pilt!) Lõikame veel katepaberist kandepinnaas veidi suurema tüki ja katame sellega kandepinna, murdes üle ääre. Nüüd lõikame kartongist või puuplekist 18 sm pika ja 12 sm laia peaaegu kolmnurkse tüki, mille kinnitame liimiga kerepulgale. Edasi lõikame kartongist kolmnurkse pöördetüüri (18×10 sm), mille alumisest äärest 2 sm ülespoole joone tõmbame ja saadud riba risti kaheksaks tükiks lõikame ja siis üht ühele, teist teisele poole murdes kõrgustüürile kleebime.

Nüüd kinnitame raskuseks 4—6 umbes 5 sm pikkust naela kerepulga eesotsa niidi (nööri) ja liimiga. Ja lõpuks tuleb veel kandepind niidiga oma kohale kinnitada ja meie purilennuk ongi valmis.

Peaaegu siiski veel mainima, et kinnitatud naelte arvu tuleb mõnel juhul suurendada või vähendada, sest see oleneb purilennuki raskusest (mis mitmesugune võib olla), looduslikest oludest ja naelte suurusest.

Märkus: Joonistel on mõõdud antud millimeetrites.

Natuke füüsikat.

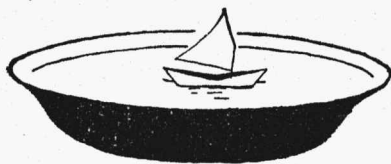
Magnetnõel.

Nõela võib vabalt panna veepinnale ujuma, vaja ta ainult rasvaseks teha. Lähemalt selle üle võib lugeda Nurmiku raam. „Sügis“. Nüüd aga püüame kasutada oma osavust siin uue ning palju huvitavama katse juures. Hangi endale magnet, — olgu

või väike hobuseraua kujuline. Kui lähendad selle alustassile, milles ujub nõel, siis ujub nõel sõnakuulelikult vastava alustassiääre juure. Ta hakkab seda tegema märksa kiiremini, kui enne vee päale panemist tõmbad tast magnetiga paar korda üle (tõmmata tuleb tingimata vaid ühe magnetiotsaga ja ühes sihis, aga mitte edasi-tagasi). Sellest muutub nõel ise magnetiks, magnetiseerub ja ujub sellepärast isegi lihtsa, magnetiseerimata rauast eseme juure.

Magnetnõelaga võid teha palju havitavaid vaatlusi. Lase ta vabalt olla, ilma et tõmbaksid teda raua või magnetiga alustassiääre juure. Ta võtab vee pääl endale kindla suuna, nimelt põhjast lõunasse, nagu kompassinõel. Pööra tassi — nõel näitab endiselt ühe otsaga põhja, teisega lõunasse. Lähenda ühele otsale üks magnetiots („poolus“) — sa näed, et nõel ei tõmbu tema poole mitte just tingimata selle otsaga. Ta võib temast ära pöörduda, et läheneda vastaspoolse otsaga. Siin on meil tegemist kahe magneti vastastikuse mõjuga. Seadus selle kohta kõlab järgmiselt: ühenimelised poolused (ühe magneti lõuna p. ja teise põhja p.) tõmbuvad üksteise poole, aga erinevimeelised (mõlemad põhja või lõuna p.) — tõukavad üksteist eemale.

Õppinud tundma magnetiseeritud nõela liikumise iseärasusi, valmista väike paberist laev, mille voltidesse peidad oma nõela. Asjasse mittepuhendatud seltsilisi võid hämmastada sellega, et hakkad juhtima laeva liikumist, ilma et puudutaksid teda: ta kuuleb su käeviipeid, — muidugi siis,

kui oled pihku peitnud magneti, millest päältvaatajail ei ole aimugi.

Sõnakuulelik muna.

Kui soeme kummikammiga juukseid, või hõõrume teda vastu kalevit, siis omandab kamm elektrijõu, mille varal võite palju huvitavaid katseid teha, umbes niisuguseid, nagu lugesite „Vikerkaare“ teises köites ilm. vestest „Ajaleht.“

Niisuguse nõiaavõimu võite anda mitte ainult kummikammile, vaid ka teistele asjadele. Samad omadused avalduvad kirjalakipulga juures, hõõrudes teda vastu flanelli tükki või

kuuevarrukad, kui see on villane. Samuti elektriseerub ka klaasist toru või pulk, kui teda hõõruda vastu siidi; kuid klaasiga õnnestub katse vaid väga kuivas õhus, päalegi, kui niihästi siid kui klaas on hästi ära kuivatatud kuumutamise teel.

Veel üks lõbus katse elektrilise külgetõmbega. Laske kannamunast väikese augu kaudu sisu välja: selleks on parem sisu välja puhuda teise augu kaudu, mis tehtud muna teise otsa.

Saades nii tühja munakoore (augud topitakse kinni valge vahaga), pange ta siledale lauale või suurele vaagnale ja sundige teda elektriseeritud kepikesse järgi vee-

rema. Kõrvalise päältvaataja, kes ei tea, et muna on tühi, paneb mõtlema see katse (mille mõtles välja kuulus õpetlane Faraday). Paberist rõngas või kerge kuulike, järgneb samuti elektriseeritud kepikesele.

Vastastikune mõju.

Mehaanika õpetab, et ühepoolset külgetõmmet — ja üldse ühepoolset mõju — ei saa olla: iga mõju on vastastikune. Tähendab, kui elektriseeritud kepike tõmbab oma külge mitmesuguseid asju, siis ta ise tõmbab ka nende poole. Et selle külgetõmbe olemasolus veenduda, peab vaid võimaldama kammile või kepikesele liikumise, näiteks — riputades ta üles niidist silmusesse (on parem, kui on siidniit). Siis on kerge näidata, et iga mitteelektriseeritud ese — ka Teie käsi — tõmbab kammi ligi, paneb ta pöörduma jne.

Kordame, et see on üldine looduseseadus. Ta avaldub igal ajal ja kõikjal: iga mõju on kahe üksteisele vastupidises suunas mõjuva keha vastastikune mõju. Ühepoolset mõju, ilma et temaga käiks kaasas vastumõju teiselt kehalt, millele ta on suunatud, ei ole looduses kunagi.

Elektriline eemaletõukamine.

Pöördume tagasi äsjakirjeldatud katse juure elektriseeritud rippuva kammiga. Nägime, et ta tõmbub iga mitteelektriseeritud keha külge. Huvitav on katsuda, kuidas mõjub temale teine elektriseeritud ese. Katsest selgub, et kahe elektriseeritud keha vastastikune mõju võib olla mitmesugune. Kui lähendate elektriseeritud kammile elektriseeritud klaaspulga, siis tõmbavad mõlemad üksteist ligi. Kuid lähendades kammile elektriseeritud kirjalakipulga või teise kammi, avaldub vastastikune mõju eemaletõukamises.

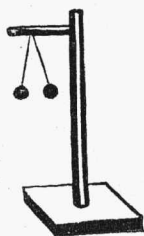
Füüsikaseadus, millele alluvad seda liiki nähted, kõlab järgmiselt: erinimelised elektrid tõmbavad üksteist ligi, ühenimelised tõukavad eemale. Kummi ja kirjalaki (n. n. „vaigu“ või negatiivsed) elektrid on ühenimelised; klaasi (positiivne) ja vaigu elektrid aga erinimelised. Vanaaegsed nimetused — „vaigu“ ja „klaasi“ elektrid — ei ole praegu enam tarvitusel; nimetused „negatiivne“ ja „positiivne“ on nad täiesti välja tõrjunud.

Ühenimeliselt elektriseeritud asjade eemaletõukamisele põhjeneb lihtsa aparadi, n. n. elektroskoobi, ehitus, milline riist on elektri olemasolu näitamiseks. Sõna „skoop“ on võetud kreeka keelest ja tähendab „näitama;“ samal eeskujul on koostatud sõnad: teleskoop, mikroskoop jne. Selle lihtsa riista võite ise valmistada. Läbi kartongsõõri või korgi, mis on küllalt suur purgi avause katmiseks, pistetakse ora: osa sellest peab ülalt välja ulatuma, ora otsa külge kinnitatakse rahaga kaks kullalehest või siidpaberist riba. Siis surutakse purgikaela kork või kaetakse ta kartongsõõriga, valatakse ääred kirjalakiga kinni — ja elektroskoop on tarvitamiseks valmis. Kui te nüüd väljaulatava ora otsa vastu panete elektriseeritud asja, siis elekter läheb üle ka mõlemale kullaribale; nad elektriseeruvad ühelajal ja sellepärast vastastikuse eemaletõukamise tagajärjel eemalduvad üksteisest. Ribade eemaldumine üksteisest ongi tunnuseks, et ese, millega puudutati elektroskoobi ora, oli elektriseeritud.

Kui te oi ole osavad meisterdama, võite endale teha lihtsama elektroskoobi: ta ei ole just nii mõnus ega tundelik, kuid

siiski tarvitamiseks kõlbulik. Riputage puust kepikesele niidi küljes kaks leedripuust kuulikest nii, et nad rippudes üksteise külge puutuksid. See ongi elektrooskoop: kui proovitava esemega ühte kuuli puudutades märkate, et teine kuul eemaldub, siis oli ese elektriseeritud.

Lõpuks näete joonisel veel ühte lihtsustatud elektrooskoobi tüüpi: korgisse pistetud nõõpnõelale on riputatud keskelt kokkusurutud metallilehe riba. Puudutades elektriseeritud esemega nõõpnõela, lähevad mõlemad riba pooled üksteisest lahku.

Aidake naerda!

Sõber.

„Miks sa ometi ka õue ei lähe oma sõpradega mängima?“
„Mul on ainult üks sõber, ja seda sõpra mina ei salli.“

„Mis sul on tegemist sääl ülal puu otsas, sina võrukael?“
„Üks õun oli maha kukkunud ja ma tahtsin selle jälle üles riputada.“

Luule ja matemaatika.

Matemaatika õpetaja on oma pruudiga jalutamas. Pruut murrab lille ja hakkab selle õielehti noppima, lausudes armastuse oraakli sõnu: „armastab mind, ei armasta . . .“ Õpetaja katkestab ta, pahaselt lausudes: „Teed täiesti asjatut tööd. Loe õieled ära ja paarisarvu juures on vastus eitav ning liigiarvu juures — jaatav.“

Parajam aeg.

„Millal on kõige parajam aeg valminud õunu puust maha võtta?“

„Siis, kui kindel oled, et aedniku koer on ahelas.“

Toimetus: J. Käis, J. Parijõgi, O Luts, H. Oengo-Johanson, M. Nurmik, H. Valma, Th Brandt. **Vastutav ja tegev toimetaja:** M. Nurmik. **Talitusjuht:** H. Valma. **Väljandja:** „Tõekooll“. **Toimetus ja talitus:** Tallinna, V. Roosikrantsi 8. **Tellimishind:** aastas 2 kr. 50 s., poolaastas 1 kr. 25 s., üksiknr. 25 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.